

РЕЦЕНЗИЯ

Вх. № РД-20-583/25-08-2017г.

от доц. д-р Никола Димитров на дисертационния труд на Ралица Стефанова Димитрова за присъждане на образователна и научна степен „доктор„ по професионално направление 3.7. „Администрация и Управление“, научна специалност „Социално управление“ във връзка с открита процедура за публична защита.

Предложената рецензия е въз основа на решение на ФС на факултет „Управление“ при ИУ Варна, заповед № РД-06-1766 от 29.06.2017г. на Ректора на ВУ и решение от първото заседание на Научното жури от 03.07.2017г. Към материалите по защитата е приложен и Протокол и Решение на първичното звено за откриване на процедура по защитата на дисертацията. Всичко това е в съответствие с чл. 4 от ЗРАСРБ в Р. България и чл. 36, ал. 3 от Правилата за неговото приложение в ИУ Варна.

Ралица Димитрова е родена на 05.04.1990г. Приета е след конкурс в платена докторантура на самостоятелна подготовка в катедра „У и А„ , ПН „А и У“, докторска програма „Социално управление“ в ИУ-Варна със заповед на Ректора № РД-17-1728 ,от 26.05.2015г. за срок от 3 години от 12.05.2015г. Отчислена е с право на защита със заповед на Ректора на ВУ №17-1763 от 28.06.2017г. По време на подготовката и работата по дисертацията напълно е изпълнен индивидуалният план за работата по дисертацията, успешно са положени 4 докторантски изпита по определените дисциплини на програмата. Докторант Димитрова притежава ОКС „Магистър“ по икономика, по-точно по „Публични финанси“ от редовна форма на обучение в ИУ-Варна. От предоставената автобиография и университетската СУК се отбелязват и други квалификации и особено 2,5 години трудов стаж като специалист в „Напоителни системи“ ЕАД, клон „Черно море“, което определено е повлияло при избора на дисертационната тема. Всичко това е в съответствие с изискванията на чл. 27, ал. 1 и 2., чл. 35, ал. 1 от ЗРАС и Правилника за неговото приложение.

Дисертацията изследва състоянието и развитието на водния сектор в страната и възможностите за усъвършенстване на управлението като цяло и в конкретност дейността на „Напоителни системи„. Това е един от секторите в нашата икономика, които е най-малко реформиран, а основните проблеми произтичат от нарастващата роля на водните ресурси в съвременния живот и многозвенността в доминиращото хоризонтално управление. Това внася разнопосочност в целевата ориентация, механизмите на управление и критериите за оценка по отношение на ефективността и интересите на крайните потребители. В последните 6-8 години в нашата специализирана литература няма цялостни изследвания относно технологията на управленския процес, моделите за управление и яснота в концепцията за управление на водните ресурси. В голяма степен това се отнася до управлението на основните

структурни звена — ВИК, Язовири и Каскади и Напоителни системи. Изследванията и препоръките, дадени в различните части на дисертацията, са особено значими и актуални за теорията и усъвършенстване на практиката на управлението на водните ресурси у нас. Дисертацията представлява цялостно завършено изследване на значим проблем в управлението на водния сектор и за една от неговите основни структурни единици - „Напоителни системи,, ЕАД. Това е в съответствие с изискванията на чл. 27, ал. 2 от Правилника за прилагане на ЗРАС.

Дисертацията е разработена в традиционната академична версия с три глави, Въведение и Заключение с общ обем от 294 стандартни страници, в т.ч. 58 таблици в приложение, 30 фигури и 7 таблици в основния текст. Всички те са правилно формирани и имат обосновъчен и доказателствен характер при анализа и проектирането на управленските процеси в организациите.

Във Въведението ясно са определени обекта и предмета на изследването. Многоаспектно е формулирана основната цел на дисертацията /на стр. 15, абзац 2/. Приемаме за основателно основната цел да се конкретизира на две нива, с което ясно да се определят задачите при емпиричното изследване. Желаната от автора логика на изследването е дадена на стр. 18, което позволява по-ясно да се открият резултатите от различните такива и особено тези по различните хипотези.

В Първа глава се прави опит да се разкрият теоретико-методическите основи на процеса на управление на водните ресурси. Тази част е разработена в голяма дълбочина, като последователно се разкриват спецификата и особеностите на управлението на водните ресурси. В тази част бих отбелязал много добре представените модели за централизирано и децентрализирано управление на водните ресурси. Представената матрица разкрива равнищата на децентрализация и различните ограничения от гледна точка на обществения и потребителски интерес. Приемам предложението Концептуален модел за управление на водните ресурси /стр.86/, като отговор на възприетия от авторката агрегиран подход за управление на водните ресурси, но това е и сериозно предизвикателство за неговото приложение от страна на различните субекти на управление. В тази Първа глава се показва на основните наши и чуждестранни изследвания, подходи и специфики в управлението на водните ресурси. Много полезно и с авторово мнение са разгледани моделите за управление на водните ресурси. Прави се опит да се адаптират определени бизнес модели в управлението, като отбелязвам с положителност използването на модела на Надлер и Тушман /стр. 58-67/ и с известни резерви този на „Диаманта на конкурентното предимство“ на М. Портър /стр. 68-71/ при практическото изследване във Втора и Трета глава. Приемам ,че моделът на Надлер и Тушман е по-подходящият за определянето на различните несъответствия в предлаганите услуги от „Напоителни системи“ /стр. 214/. В теоретическата част авторката пледира и обосновава прилагането на децентрализирания модел, където все пак остава спорен въпросът за

равнището на централизация и децентрализация на управлението на водните ресурси и това на „Напоителни Системи“.

Втора глава има централно място в дисертацията, тъй като тук се разкрива методиката и цялостния процес на практическото изследване. Това е направено паралелно с един анализ на управлението на водния ресурс за страната като цяло и отделно за управлението на дейността на предприятието „Напоителни системи“. Тук бих отбелязал опита да се етапизира еволюцията в управлението на водните ресурси и обосноваването на рисковите фактори във функционирането на „Напоителни системи“. Проектирането на емперичното изследване в 2.4. е методически издържано и целенасочено обвързано с подходящ инструментариум и извадка на изследването. Изводите тук показват способности на автора за анализ и оценка на икономическия и управленския потенциал на предприятието „Напоителни системи“.

В Трета глава е направена апробация и сравнителна съпоставка на различните изследователски хипотези, като в много ясен вид и форма /стр. 197-201/ са разкрити зависимостите от различните фактори. При проверката на различните хипотези е използван коефициента на контингенция на Пирсън.

Извършеното практическо изследване в тази част на дисертацията е достатъчно представително. Обхваща общо 23 индикатора за оценка на водопотреблението и извършваните водни услуги от предприятието, като основателно е даден приоритет на водните услуги за домакинствата и ВИК потреблението /16 индикатора/. Като обобщение на тези анализи и във връзка с формулираната във Въведението целева ориентация и основна теза, е предложена специфична матрица за установяване достоверността и тенденциите на трите авторови хипотези и нейните подварианти /табл. 3.1./.

Считам за подходящо възможностите за усъвършенстване на управлението да бъдат разграничени на двете равнища - за изследваното предприятие и за управлението на водните ресурси като цяло. Констатациите и особено предложенията за „Напоителни системи“, ЕАД е необходимо по-ясно да се обвържат с предложения от автора управленски модел /фиг. 2.4., стр. 124/.

Предложеният вариант на Автореферат напълно съответства на структурата, съдържанието и основните текстове на дисертационния труд.

Приемам текстовете и отграничаването на предложените приноси, съдържащи се в изследването. Смятам, че принос 2 и 4 се припокриват и могат да се обединят. Наред с това си позволявам по моя преценка да отбележа, че в дисертацията /2.2.1./ е допълнена съществуващата и е предложена актуализирана съдържателна характеристика в етапите на усъвършенстване на управлението на водния сектор в нашата икономика /стр. 95-110/. Отбелязвам също така и успешния опит да се приложат типични бизнес модели /от типа „вход-изход- съответствие-решение“ и др./ в трансформацията на управлението на публични дейности /най-вече на Надлер и

Тушман и частично на този за конкурентното превъзходство на М. Портър/, в случая на направеното от автора по отношение на водопотреблението и водните услуги за домакинствата в изследваното предприятие.

По дисертацията са публикувани 1 статия и 2 научни доклада в рецензирани и реномирани научни издателства. С това се отговаря на изискванията на чл. 35, ал. 1, т. 4 от Правилата на ВУ за придобиване на научни звания и длъжности.

Позволявам си следните бележки и препоръки към автора на дисертацията:

-Съдържанието и обема на Първа глава биха могли да се намалят от факта, че са напълно изяснени същността и спецификата на водните ресурси като публично благо, но не и управленските аспекти.

-Дадените препоръки за усъвършенстване на управленските процеси в 3.2.1. не са достатъчно обвързани с много добре представения управленски модел на стр. 207, фиг. 3.30., което е вероятно бъдещ интерес и изследване.

-Не е използван целият потенциал на литературната справка, като това е направено главно по отношение на I глава.

Позволявам си следните въпроси към дисертанта, като предварително благодаря за реакцията по тях:

1. На стр. 35 от дисертацията, абзац 1 се казва, че водните ресурси в нашата страна имат „голяма мащабност на изградената водна инфраструктура“. Как бихте коментирали това от гледна точка ефективност, стабилност и развитие?

2. На какво равнище, според Вас, би трябвало интегрирано и най-вече ефикасно да се децентрализира управлението на водните ресурси – координиращ орган за страната, басейнови дирекции, райони за планиране, съществуващите 14 териториални подразделения на „Напоителни системи“ и др?

3. Достатъчно добър и представителен ли е показателят „Водопотребление на“ за оценка на състоянието на водните ресурси и тяхното качество?

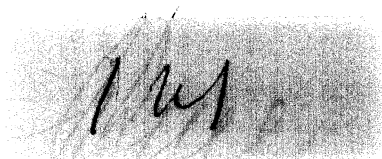
ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертацията изследва значим и недостатъчно изследван проблем на функционирането на водния сектор и неговите основни организационни структури в нашата икономика. Избраната тема е важна предвид изключителната сложност, комплексност, множествената заинтересованост и задължителната публичност при управлението на водния сектор и подразделенията му. Дисертацията има добре формулиран целеви блок, правилно е структурирана, като е даден акцент във всички части на управленските процеси, технологията на управлението и на практическото изследване. Използвани са съвременни статистически и аналитични методи и е извършено конкретно изследване и оценяване на потреблението на продукта на „Напоителни системи“ /водопотреблението и водните услуги/ от крайните потребители. С това се установяват определени несъответствия, нестабилности,

проблеми и въздействия в управлението на предлаганите водни услуги. Предлаганият в дисертацията изследователски и управленски инструментариум позволява извеждането превантивно на важни методически и решаването на рискови практически въпроси в повишаването на ефективността на управлението на водния сектор и конкретно в управлението на предприятието „Напоителни системи“. Авторката показва способност да изследва самостоятелно значим проблем в развитието на важен сектор в публичната икономика, да го фокусира за конкретно предприятие и предложи решения и алтернативи за усъвършенстване на тяхното управление. Предложените приноси имат допълващ характер към нашата и чуждестранна теория при изясняването на спецификата и действащите модели на управленския процес във водния сектор. Това в много голяма степен се отнася до успешния опит да се използва типичен, сложен бизнес модел /на Надлер и Тушман/ за установяване на зоните на несъответствието и съответното въздействие. Всичко гореизложено показва, че дисертацията има цялостен и завършен вид и изцяло отговаря на изискванията на чл. 34, ал. 1, 2 и 3 от ЗРАСРБ, на Правилника за неговото приложение и на изискванията на ВУ и на всички изисквания на чл. 35, ал. 1 от Правилата за придобиване на научни степени на ИУ-Варна.

Всичко по-горе изложено ми дава основание убедено да препоръчам на Уважаемите Членове на Научното жури да присъдят на Ралица Стефанова Димитрова, докторант на самостоятелна подготовка, с дисертация на тема: „Усъвършенстване на управлението на водните ресурси в „Напоителни системи““, образователната и научната степен „Доктор,“ по ПН 3.7.Администрация и Управление, докторска програма – Социално управление.

РЕЦЕНЗЕНТ:


/Доц. д-р Никола Димитров /

Преподавател в катедра „Администрация,
Управление и Политически науки“ при
ВСУ „Ч. Храбър“.

25.08.2017 г.

Гр. Варна

РЕЦЕНЗИЯ**върху дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор”****по научна специалност “Социално управление”****на тема****„УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА УПРАВЛЕНИЕТО НА ВОДНИТЕ РЕСУРСИ В****„НАПОИТЕЛНИ СИСТЕМИ”****с автор РАЛИЦА СТЕФАНОВА ДИМИТРОВА****1. Обща информация**

Рецензията е разработена от проф. д-р Анастасия Станчева на основание заповед на ректора на Икономически университет – Варна за назначаване на научното жури № и решение на научното жури ...

2. Данни за докторанта

Докторантката Ралица Стефанова Димитрова е родена през 1993 г. Средно образование придобива във Варненската търговска гимназия „Г. С. Раковски“. В периода 2004 – 2008 г. следва в Икономически университет – Варна и придобива степен „Бакалавър“ по „Мениджмънт“. Паралелно с това учи специалност „Педагогика“ в Центъра за продължаващо обучение. След това през 2012 – 2013 г. придобива магистърска степен по „Публични финанси“.

Тя има около три години трудов стаж в „Напоителни системи“ – предприятието, което е обект на настоящото дисертационно изследване.

Постъпва в докторантура на самостоятелна подготовка в областта „Социално управление“ през 2015. Зачислена е със заповед на Ректора на ИУ – Варна № РД 17 – 1728 от 26.05.2015 г. Работила е под научното ръководство на доц. д-р Добрин Добрев, катедра „Управление и администрация“ при ИУ – Варна. В периода на обучение в докторската програма е положила 4 изпита, в съответствие с индивидуалния план за обучение.

По отношение на процедурата по настоящата защита, докторантката е спазила нормативните изисквания и по-специално:

- тя е придобила ОКС „магистър“, диплом серия ИУ – 13, № 036008 – съгласно чл. 24 от Правилника за приложение на ЗРАСРБ;
- отчислена е от докторантура с право на защита със заповед на Ректора на ИУ № РД 17 – 1763 от 28.06.2017 г. – чл. 25, т. 1 от Правилника;
- представила е самия дисертационен труд, както и придружаващият го

автореферат – чл. 25, т. 2;

- докторантката е придобила право на защита на дисертационния труд, като е положила 4 изпита съобразно индивидуалния учебен план – чл. 26, ал. 1 от Правилника;

- първичното звено (катедра „Управление и администрация“) е взело решение да предложи откриване на процедура по защита (протокол № 14 от 20.06.2017 г.), Факултетният съвет (факултет „Управление“) е взел решение за откриване на процедурата (протокол № 22 от 28.06.2017 г.) – чл. 26, ал. 2;

- докторантката е представила собственоръчна декларация за оригиналност на разработката – чл. 27, ал. 2.

3. Общо представяне на дисертационния труд

Дисертацията е посветена на управлението и използването на водните ресурси – един въпрос, който има и национално, но и наднационално значение за живота на обществото. Ефикасното и ефективното използване на водните ресурси изисква все по-добро управление на тези процеси. От тази гледна точка дисертацията е посветена на важна и актуална тематика с глобално звучене.

Основната теза на авторката е, че е нужно да се въведе интегриран подход в управлението на водните ресурси в България и така да се постигне едновременно тяхното опазване и задоволяване нуждите на потребителите (с. 16)

Общият обем на разработката обхваща 228 страници текст и 2 приложения. Тя е класически структурирана във въведение, три глави, заключение и библиографска справка. Първата глава представя теоретичните постановки относно управлението на водните ресурси, втората описва проведеното изследване, а третата посочва възможности за усъвършенстване в управлението на водните ресурси. Обособени са и 2 приложения. Като цяло, структурата на работата е логично подредена и съразмерна.

В библиографската справка са посочени 147 литературни източници – както на кирилица (90), така и на латиница; част от тях – електронни адреси. Литературата е съвременна. В тематично отношение тя покрива свързаните области на управление на публичния сектор и управлението на бизнеса, както и проблемите на управление на водния сектор. Това показва, че авторката е добре запозната с изследваната тематика.

Видно е, че разработката съответства на изискванията на чл. 27, ал. 2 от

Правилника за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България.

4. Преценка на съдържанието и структурата на дисертационния труд

Във **въведението** е представен замисълът на разработката – формулирани са обектът и предметът на изследването, целта и задачите му, като и хипотезите на разработката. Описана и илюстрирана е общата логика на изследването. Очертани са ограниченията в изследването. Накратко са характеризирани използваните научни методи.

Първа глава обсъжда теоретични и методологични постановки относно управлението на водните ресурси. Най-напред се представя разбирането за водните ресурси като публично благо. Основната постановка по въпроса е, че те се потребяват без хората да се конкурират за достъп до тях. Потреблението на водни ресурси се третира като право на всяко човешко същество на достъп до ресурсите и услугите.

В частта за управление на публичните предприятия, работещи с водните ресурси, са добре интерпретирани моделът за вътрешния строеж на организациите (Надлер и Тушмън) и моделът за конкурентните предимства на нациите (М. Портър).

Първа глава завършва с концептуален модел за управление на водния сектор. В него се свързват публичният сектор на страната и водните ресурси, подлежащи на управление.

Прави впечатление, че тази част от разработката не съдържа полемика.

Втората глава е съсредоточена върху емпиричното изследване. Формулирани са неговите цели и обхват.

Сетне се разглежда историята на развитие на водния сектор в страната. Този текст служи като своеобразна обосновка на замисъла на разработката. Постепенно стигаме до обекта на изследването – предприятието „Напоителни системи“, за което е направено представяне на състоянието, но и критична оценка на работата му. Целият този текст показва, че авторката много добре познава обекта на изследване и неговия по-широк национален контекст.

Емпиричното проучване е съсредоточено в Черноморския район за басейново управление. Като тематика излиза значително извън обхвата на дейността на изследваното предприятие – „Напоителни системи“.

Емпиричното проучване е проведено чрез анкета, статистически данни

и др. В описанието му е направена добра връзка между въпросите от анкетната карта и хипотезите, които се проверяват. Изяснени са също статистическите методи за обработка на набраната емпирична информация.

Третата глава най-напред интерпретира резултатите от емпиричното проучване. Последователно са представени резултатите, отнасящи се за всяка от формулираните хипотези. Хипотезите са потвърдени чрез резултатите от емпиричното проучване. Резултатите от обработката на информацията са много добре систематизирани в нарочна таблица, която ги представя прегледно.

Всичките тези данни логично водят до потребността от усъвършенстване на управлението на водния сектор и в частност на „Напоителни системи“. На този въпрос е посветен вторият параграф на трета глава. Едното направление на усъвършенстване според авторката е да се въведе частично децентрализирана система за управление на предприятието, като са изтъкнати редица аргументи в подкрепа на това становище. Второто направление касае вътрешно реструктуриране на организацията.

Авторефератът коректно представя съдържанието на дисертационния труд.

В обобщение следва да се каже, че разработката показва възможностите на авторката да формулира проблем и да използва подходящ научен инструментариум, за да го изследва. На тази основа са изведени препоръките за усъвършенстване на управлението на водния сектор. Може да се каже, че поставената цел на разработката е изпълнена.

5. Научни и научно – приложни приноси в дисертационния труд

Има основание да се каже, че дисертационният труд съдържа оригинални постановки, които представляват принос в управлението на водните ресурси. Тези приноси могат да бъдат разграничени като:

- *теоретични* –
 - разработен е модел на националното конкурентно предимство на водния сектор;
 - разработен е концептуален модел за управление на водните ресурси;
 - разработен е модел за усъвършенстване на управлението им;
- *приложни* – проведено е анкетно проучване за набиране на необходимата информация за проверка на хипотезите.

Приносите на разработката отразяват постигнатото в работата на

докторантката.

6. Публикации и участие в научни форуми

Докторантката представя три публикации по дисертацията – 1 статия и 2 доклада. Статията е приета за печат в реферираното списание на Икономическия университет – „Известия“ за бр. 2 от 2017 .

Трите публикации са по темата на дисертацията и с това отговарят на изискванията за присъждане на ОНС „доктор“.

7. Критични бележки и препоръки

1. В целия текст е било възможно „по-бързо“ да се стигне до обекта на изследване – фирмата „Напоителни системи“;

2. В първа глава отсъства полемика – текстът е оформен като обзор на въпроса за водните ресурси и тяхното управление. Струва си да се замислим дали действително тази тематика е така непротиворечива, както е представена в разработката;

3. В първа глава е било възможно по-добро структуриране на текста, както и илюстриране – особено във втория параграф, който обсъжда именно управлението на публичните организации от водния сектор;

4. Все в първа глава – било е необходимо да се разменят местата на втория и третия параграф;

5. Остава неясно защо във втора глава, която е посветена на емпиричното проучване, отново се връщаме към историята на развитие на водния сектор в България. Поставен на това място – в средата на втора глава, текстът отвлича вниманието от емпиричното изследване и остава в известна степен самоцел;

6. При формирането на извадката за емпиричното проучване остава неясно защо от нея са „изключени стопанските субекти от частния сектор“ (стр. 140) – нали те също може да са потребители на вода;

7. В описанието на използваната анкетна карта няма препратка към приложението, където тя е представена; обратно – при представянето на данните от проучването е било необходимо в текста да присъстват онези данни и коефициенти, които дават основание да се потвърди или отхвърли дадена хипотеза;

8. В модела за усъвършенстване на управлението на водния сектор (фиг. 3.31): не е редно да се започва от заплатите на персонала; не е редно, а и няма

как на практика, такъв модел да е линеен;

9. Като цяло, обхватът на текста далеч надхвърля формулираното в заглавието;

10. Било е възможно текстът да бъде по-добре обработен в стилово и граматично отношение.

8. Въпроси към докторантката:

1. Какво е наложило тематиката на емпиричното изследване да надхвърля обхвата на действие на предприятието „Напоителни системи“?

2. Спрямо кого ще се търси конкурентно предимство на водния сектор у нас?

3. Как авторката би подредила по важност проблемите на „Напоителни системи“?

4. Каква ще бъде концепцията на новите структури във водния сектор, чието създаване се предлага?

5. Какво ще се интегрира в интегрирания модел за усъвършенстване на управлението на водните ресурси и как?

9. Заключение

Рецензираната дисертация представлява изследване на важен и актуален за страната ни проблем – управлението на водните ресурси. Осъщественото изследване ясно показва, че разпокъсаното управление на въпросите за водите у нас допълнително усложнява проблемите в областта. Предложението в разработката за интегриране на тези въпроси допринася за решаването на тази серия от проблеми. Поставената изследователска цел считам за изпълнена.

Дисертационният труд отговаря на изискванията на Закона за РАСРБ за присъждане на образователна и научна степен „доктор“. Предлагам на членовете на научното жури да вземат **положително** решение и да присъдят на **Радица Стефанова Димитрова** образователната и научната степен „доктор“ по научната специалност „Социално управление“.

гр. Варна

Рецензент:

(Анастасия Станчева, проф. д-р)